

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล แนวโน้มการเมืองไทยในอนาคต และข้อเสนอแนะ

ถึงแม้ว่าพรรคไทยรักไทยจะสามารถก้าวเข้ามาบริหารประเทศได้เพียงพรรคการเมืองเดียว ภายหลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี พ.ศ. 2548 โดยผู้นำของพรรคได้ใช้นโยบายพรรคเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ตนเองเสมอมาดังสโลแกนของพรรคเมื่อปี พ.ศ. 2544 ที่ว่า “คิดใหม่ ทำใหม่” จนถึงปี พ.ศ. 2548 ที่ว่า “4 ปี ซ่อม 4 ปี สร้าง” จนส่งผลให้พรรคการเมืองคู่แข่งทุกพรรคต้องตกอยู่ในสถานะของการเป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้านก็ตาม แต่ปรากฏว่าการดำรงอยู่ของรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยสามารถบริหารประเทศได้เพียง 11 เดือน เท่านั้นก็มีอันต้องยุติบทบาทไป นั่นคือตั้งแต่เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2548 และไปสิ้นสุดเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549

อันเนื่องมาจากปัญหา ด้านการคอร์รัปชันเชิงนโยบายผนวกกับผลประโยชน์ทับซ้อนของรัฐบาลที่สั่งสมมานานตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. 2532 ทักษิณ ชินวัตร ได้เข้ามาบริหารประเทศในสมัยแรก อาทิ การทุจริตจำนำลำไยอบแห้ง การประกวดราคาซื้อและติดตั้งคอมพิวเตอร์ และการจัดซื้อรถพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข การทำบัตรสมาร์ตการ์ดของกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงไอซีที การบาเตอร์เทรตเครื่องบินซู 30 ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีทุจริตคอร์รัปชันทางอ้อม ซึ่งเป็นการอาศัยการรู้ข้อมูลนโยบายของรัฐบาลล่วงหน้า เช่น การที่บรรดานักการเมืองและญาติต่างได้รับโควตาซื้อหุ้นรัฐวิสาหกิจสำคัญ ๆ ที่เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ก่อนนำลงทุนและประชาชนทั่วไป เป็นต้น แต่ข่าวกรณีการทุจริตคอร์รัปชันที่สั่นสะเทือนรัฐบาล พ.ศ. 2548 มากที่สุดคือความไม่ชอบมาพากลในการจัดซื้อเครื่องตรวจวัดระเบิดแบบซีทีเอ็กซ์ 9000 จำนวน 26 เครื่อง พร้อมสายพาน มูลค่า 6,977 ล้านบาท ที่จะนำมาใช้ในสนามบินสุวรรณภูมิ ซึ่งผู้ที่ดูแลงานของกระทรวงคมนาคมในขณะนั้นคือ นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เลขาธิการพรรคไทยรักไทย¹ จนนำมาสู่

¹ กองบรรณาธิการมติชน, ทักษิณ อัครวินธุ์ผู้ฆ่าตัวเอง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2549),

การอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล เมื่อวันที่ 27-28 มิถุนายน พ.ศ. 2549 ต่อจากนั้น ความไม่พอใจถึงขั้นไม่ไว้วางใจของประชาชนคนชั้นกลางถึงจุดระเบิด เมื่อพบว่า บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ขายนื้อให้กองทุนที่มาเลเซียของรัฐบาลสิงคโปร์เป็นเงิน 73,300 ล้านบาทในเดือนมกราคม พ.ศ. 2529 โดยเสียภาษีและมีเงื่อนไขอันซับซ้อนหลายอย่าง เป็นเชื้อเพลิงแห่งความโกรธแค้นจนเกิดมีการเคลื่อนไหวชุมนุมประท้วงเพื่อขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2549 นำโดยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย²

เป็นผลให้ พ.ต.ท.ทักษิณ จึงต้องตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 อันเป็นจุดสิ้นสุดของการปิดฉากการบริหารประเทศโดยรัฐบาลพรรคเดียว ภายใต้พรรคไทยรักไทย

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

การสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อันว่าด้วยเรื่อง “การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในเมืองไทย: ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย” จะเป็นการสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานและวัตถุประสงค์การวิจัยผู้เขียนได้ตั้งคำถามไว้ตั้งแต่ในบทแรก อันว่าด้วยเรื่อง

1. แนวคิดและทฤษฎีของ “รัฐบาลพรรคเดียว (single party government)”

จากการที่ผู้เขียนได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของแนวคิดระบบพรรคเด่นพรรคเดียว และรัฐบาลพรรคเดียวแล้วไว้ในบทที่ 2 จากนักวิชาการต่างประเทศ อาทิ Maurice Duverger, Alan Ware, Giovanni Sartori, Robert A. Scalapino and Junnosuke Masumi, T.J. Pempel, Marco Rimanelli และ Gregory J. Kasza แล้วพบว่า ระบบพรรคเด่นพรรคเดียวกับรัฐบาลพรรคเดียว มีความแตกต่างกันอยู่เพียงประการเดียวตรงที่ ระบบพรรคเด่นพรรคเดียว พรรคการเมืองนั้นต้องครอบงำในระยะเวลาต่อเนื่องอย่างยาวนาน (dominant chronologically) โดยจำเป็นต้องเป็นแกนหลักของรัฐบาลในช่วงระยะเวลาอย่างมาก ประมาณ 4-5 ทศวรรษ มิใช่เพียงช่วงปีสั้น ๆ ถ้าพรรคใดพรรคหนึ่งครอบงำประเทศน้อยกว่า 4-5 ทศวรรษอาจเรียกได้ว่าพรรคการเมืองนั้น

² ธีรยุทธ บุญมี, ความคิดสองทศวรรษ (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2550), น. 255.

คงสภาพอยู่ในฐานะของรัฐบาลพรรคเดียวเท่านั้น แต่ระบบพรรคเด่นพรรคเดียวมีความคล้ายคลึงกับรัฐบาลพรรคเดียวอยู่มากตรงที่พรรคการเมืองนั้น ๆ ต้องครอบงำจำนวนที่นั่งในสภาให้มากกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง (dominant in number) จนทำให้พรรคการเมืองคู่แข่งมีจำนวนที่นั่งน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ อีกทั้งพรรคต้องอยู่ในสถานะที่สนุกกับการต่อรองอำนาจ (dominant bargaining position) อย่างมีประสิทธิภาพกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ หรือพรรคการเมืองขนาดเล็ก และมีใช่เพียงการมีอำนาจต่อรองในสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น จำเป็นต้องครอบงำจนได้ตำแหน่งยุทธศาสตร์ (strategic position) ที่สูงกว่ากลุ่มอื่น รวมทั้งพรรคต้องครอบงำจนพรรคเข้าเป็นเนื้อเดียวกับรัฐบาล (dominant governmentally) นโยบายของพรรคผลัดแปรเป็นนโยบายสาธารณะ สู่การกลายเป็นวาระนโยบายการเมืองแห่งชาติ (national political agenda) กระทั่งครอบงำผู้เลือกตั้ง, พรรคการเมืองอื่น ๆ, การก่อรูปเข้าเป็นส่วนต่าง ๆ ของรัฐบาล สู่นโยบายสาธารณะ ซึ่งจะกล่าวได้ว่า ระบบพรรคเด่นพรรคเดียวกับรัฐบาลพรรคเดียว แทบจะเหมือนกันเลยทีเดียวหากต่างเพียงแค่ช่วงเวลาแห่งการครอบงำอำนาจเท่านั้น

นอกจากนั้นความหมายของรัฐบาลพรรคเดียวยังสามารถแบ่งแยกออกได้เป็นอีก 2 รูปแบบ คือ

รัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียว (single party government) หมายถึง การที่พรรคการเมืองพรรคหนึ่งได้รับคะแนนเสียงในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกินกึ่งหนึ่งของคะแนนเสียงทั้งหมด ภายใต้การเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย จนพรรคการเมืองนั้นสามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้เพียงพรรคการเมืองเดียว และยังผลให้พรรคการเมืองอื่น ๆ มีความยากลำบากในการจัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคการเมืองที่เหลื้อขึ้นมาแข่งขัน

นอกจากนั้นพรรคการเมืองที่สามารถเรียกได้ว่ามีคุณสมบัติเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้นั้นจะต้องมีลักษณะตรงตาม 3 มิติ ที่ชัดเจนดังนี้ (1) พรรคต้องครอบงำจำนวนที่นั่งในสภาให้มากกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง (dominant in number) จนทำให้พรรคการเมืองคู่แข่งมีจำนวนที่นั่งน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ (2) พรรคต้องอยู่ในสถานะที่สนุกกับการต่อรองอำนาจ (dominant bargaining position) อย่างมีประสิทธิภาพกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ หรือพรรคการเมืองขนาดเล็ก และมีใช่เพียงการมีอำนาจต่อรองในสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น จำเป็นต้องครอบงำจนได้ตำแหน่งยุทธศาสตร์ (strategic position) ที่สูงกว่ากลุ่มอื่น และ (3) ต้องครอบงำจนพรรคเข้าเป็นเนื้อเดียวกับรัฐบาล (dominant governmentally) นโยบายของพรรคผลัดแปรเป็นนโยบายสาธารณะ สู่การกลายเป็นวาระนโยบายการเมืองแห่งชาติ (National Political Agenda) กระทั่งครอบงำผู้เลือกตั้ง, พรรคการเมืองอื่น ๆ, การก่อรูปเข้าเป็นส่วนต่าง ๆ ของรัฐบาล สู่นโยบายสาธารณะ

รัฐบาลพรรคเดียวทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพที่มั่นคง การบริหารประเทศดำเนินไปได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพสูงก็ตาม แต่กลับมีข้อเสียอยู่ตรงที่การ “หลงอำนาจ” ของพรรคที่ครอบอำนาจออยู่ เพราะเมื่อพรรคครองอำนาจในรัฐบาลนานวันโดยไม่ฟังเสียงคำค้านของกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ประกอบกับเมื่อพรรคฝ่ายค้านครองอำนาจค้ำอย่างยาวนาน จะทำให้ฝ่ายค้านหมดอำนาจในการต่อรองกับพรรครัฐบาลไปในที่สุด เพราะมีคะแนนเสียงน้อยกว่าคะแนนเสียงข้างมากแบบเบ็ดเสร็จ (less-than-absolute majority) ย่อมสามารถแก้ปัญหาให้กับทฤษฎีประชาธิปไตย (democratic theory) จนส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตยกลายเป็น “ประชาธิปไตยที่ไม่ปกติ (uncommon democracies)” เพราะเวทีการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหารต่างถูกรวบงำโดยรัฐบาลที่มาจากพรรคเพียงพรรคเดียว อันขาดการต่อรองอำนาจจากกลุ่มการเมืองอื่นโดยสิ้นเชิง

รัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำ (one-dominant party government) หมายถึง การที่พรรคการเมืองหลายพรรคได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นเป็นรัฐบาลผสม แต่กลับมีเพียงพรรคการเมืองหนึ่งเดียวที่มีอำนาจในการต่อรองทางการเมืองมากกว่าพรรคร่วมรัฐบาลด้วยตนเอง หรือพรรคการเมืองฝ่ายค้านอื่น ๆ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันกับคุณสมบัติการเป็นรัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียวทุกประการ หากต่างกันตรงที่ว่ารัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำนี้ เกิดจากรัฐบาลผสมหลายพรรค มิได้เกิดจากการที่พรรคการเมืองเดียวจัดตั้งรัฐบาล พรรคการเมืองที่มีอำนาจต่อรองสูงสุดตามความหมายนี้ ก็สามารถจัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มของรัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำได้เช่นกัน ดังที่เรียกว่า “top party”

2. พรรคไทยรักไทยกับการเป็น “รัฐบาลพรรคเดียว”

เชกเช่นเดียวกับจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดระบบพรรคเด่นพรรคเดียว และรัฐบาลพรรคเดียว พบว่าพรรคไทยรักไทยดำรงอยู่ในสถานะเป็นเพียงแค่รัฐบาลพรรคเดียวเท่านั้น ยังมีอาจก้าวข้ามไปสู่การเป็นระบบพรรคการเมืองเด่นพรรคเดียวได้ เพราะพรรคไทยรักไทยตกอยู่ภายใต้การเป็นรัฐบาลพรรคเดียวเพียงแค่ 5 ปี เท่านั้น โดยสามารถแบ่งแยกรูปแบบลักษณะการบริหารภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวของไทยรักไทยออกได้เป็น 2 รูปแบบใน 2 ช่วงเวลาที่นานามาศึกษาถึงปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวได้ ดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง ภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำ คือ ในช่วงตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 จนกระทั่งหมดวาระในการบริหารงานครบ 4 ปีเต็ม (9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 - 8 มีนาคม พ.ศ. 2548) การครอบงำของพรรคไทยรักไทยในช่วงนี้จะเป็นการครองอำนาจแบบในลักษณะ “top party” เพราะถึงแม้ว่าพรรคไทยรักไทยจะเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสม โดย

มิได้จัดตั้งรัฐบาลโดยพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวแต่พรรคไทยรักไทยก็มีอำนาจในการต่อรองทางการเมืองเหนือกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาลด้วยกัน

ในช่วงที่สอง ภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียว คือช่วงตั้งแต่ที่พรรคไทยรักไทยได้ครองอำนาจโดยสามารถจัดตั้งเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้ในช่วงหลังการเลือกตั้งทั่วไป 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 จนกระทั่ง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นผลให้การครองอำนาจของพรรคไทยรักไทยในช่วงนี้มีระยะเวลาเพียงแค่ 11 เดือนเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในการครองอำนาจของพรรคไทยรักไทยในช่วงนี้นับได้ว่าเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์ไทยภายใต้การเลือกตั้งตามวิถีทางประชาธิปไตยที่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวที่สามารถเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลได้

นอกจากนี้การดำรงอยู่ของพรรคไทยรักไทยในทั้งสองช่วงนี้ ยังมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับแนวคิดของการเป็นรัฐบาลพรรคเดียวอยู่หลายประการอันประกอบด้วย

(1) เป็นพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวที่สามารถครอบงำที่นั่งในสภาได้มากกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง จนทำให้พรรคการเมืองคู่แข่งมีจำนวนที่นั่งน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย นั่นคือ ในช่วงที่พรรคบริหารประเทศในสมัยแรก พรรคไทยรักไทยมีคะแนนเสียง 247 ที่นั่ง จากจำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 500 ที่นั่ง และเมื่อรวมตัวเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคชาติไทยที่มีคะแนนเสียง 40 ที่นั่ง พรรคความหวังใหม่ 36 ที่นั่ง และพรรคเสรีธรรม 14 ที่นั่ง เป็นผลให้รัฐบาลผสมชุดนี้มีคะแนนเสียงรวมทั้งสิ้น 337 ที่นั่ง และเป็นผลให้พรรคฝ่ายค้านมีจำนวนที่นั่งในสภาเหลือเพียง 163 ที่นั่ง นั่นคือพรรคประชาธิปไตยจำนวน 128 ที่นั่ง พรรคชาติพัฒนา 31 ที่นั่ง พรรคราษฎร 2 ที่นั่ง พรรคถิ่นไทย 1 ที่นั่ง และ พรรคกิจสังคม 1 ที่นั่ง เท่านั้น อีกทั้งในช่วงการบริหารงานในสมัยที่ 2 พรรคไทยรักไทยสามารถจัดตั้งเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้ โดยมีคะแนนเสียง 377 ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร แต่พรรคการเมืองคู่แข่งมีจำนวนที่นั่งเพียง 123 ที่นั่งเท่านั้น อันได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ที่ได้คะแนนเสียง 96 ที่นั่ง พรรคชาติไทย 25 ที่นั่ง และ พรรคมหาชน 2 ที่นั่ง

(2) เป็นพรรคการเมืองที่สามารถต่อรองอำนาจกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ อันได้แก่ การมีคำสั่งสมอำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่ากลุ่มการเมืองอื่น ลดอำนาจของคณะรัฐมนตรีของตน ลดอำนาจรัฐสภา องค์การอิสระ จำกัดบทบาทนักวิชาการ และสถาบันสื่อมวลชน อีกทั้งมีการใช้นโยบายพรรคเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมในการบริหารประเทศ หรือลดบทบาทพรรคการเมืองคู่แข่งทั้งโดยการ “ดูด” สมาชิกพรรคการเมืองอื่น และการควมรวมพรรคการเมืองอื่น ทั้งพรรคเข้ากับพรรคไทยรักไทย เป็นต้น

(3) พรรคสามารถครอบงำจนเป็นเนื้อเดียวกับรัฐบาล โดยการแปลงนโยบายของพรรคสู่การเป็นนโยบายสาธารณะแห่งชาติ นั่นคือ การที่พรรคไทยรักไทยได้ดำเนินนโยบายประชานิยมที่ตอบสนองต่อประชาชนทุกกลุ่ม ส่งผลให้พรรคมีฐานเสียงจากประชาชนในแนวกว้าง ซึ่งลักษณะที่พรรคไทยรักไทยเป็นอยู่นั้นมีลักษณะเด่นเช่นเดียวกับพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party: LDP) ของญี่ปุ่น พรรคแห่งชาติเอกภาพชาวมลายู (United Malays National Organization: UMNO) ของมาเลเซีย และพรรคกิจประชาชน (People's Action Party: PAP) ของสิงคโปร์ (ตามตารางที่ 3.2 บทที่ 3)

3. การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในต่างประเทศ และพรรคไทยรักไทย

เมื่อผู้เขียนได้ศึกษาการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในประเทศที่ใช้เป็นกรณีศึกษา อันได้แก่ พรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party: LDP) ของญี่ปุ่น พรรคแห่งชาติเอกภาพชาวมลายู (United Malays National Organization: UMNO) ของมาเลเซีย และพรรคกิจประชาชน (People's Action Party: PAP) ของสิงคโปร์ ผู้เขียนพบว่าแต่ละประเทศล้วนมีปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน ซึ่งหากพบปัจจัยที่แตกต่าง มันก็เป็นความแตกต่างไปบ้างตามสภาวะการณ์ของแต่ละประเทศ อันเป็นปัจจัยอิสระซึ่งขึ้นอยู่กับสังคมการเมืองของแต่ละประเทศตามแนวคิดของ Gregory J. Kasza

ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวของกรณีศึกษาทั้ง 3 ประเทศ อันได้แก่ การก่อเกิดรัฐบาลพรรค LDP ของญี่ปุ่น มีปัจจัยสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ระบบเลือกตั้ง ผู้นำพรรคการเมืองและกลุ่มการเมืองภายในพรรค (faction) นโยบาย พรรคการเมือง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง การก่อเกิดรัฐบาลพรรค UMNO ของมาเลเซีย มีปัจจัยสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ความร่วมมือระหว่างเชื้อชาติ ผู้นำพรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมือง ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง และการก่อเกิดรัฐบาลพรรค PAP ของสิงคโปร์ มีปัจจัยสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ระบบเลือกตั้ง ผู้นำพรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมือง ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง (ตามตารางที่ 3.1 บทที่ 3)

ดังนั้นผู้เขียนจึงได้นำปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในต่างประเทศที่เหมือน ๆ กัน มาสร้างเป็นรูปแบบ (approach) เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์เป็นแนวทางในการศึกษา วิเคราะห์การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวของพรรคไทยรักไทย อันได้แก่ 1. สภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ (historical circumstances) 2. โครงสร้างทางสังคม สุนโยบายพรรคการเมือง (social structure and party policies) 3. ผู้นำพรรค (party leadership) หรือทักษะทางการเมือง (political skill) และ 4. ความอ่อนแอของพรรค

การเมืองคู่แข่ง (weaknesses of the opposition political party) ซึ่งปัจจัยก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวเหล่านี้ได้มีความสัมพันธ์ต่อกันและกันต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวไทยรักไทย โดยมีปัจจัยทางด้านรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นปัจจัยเกื้อหนุน

4. ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ต่อพัฒนาการทางการเมืองของไทยกับการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทย

สืบเนื่องจากคำจำกัดความของรัฐบาลพรรคเดียวนั้นได้ส่งผลให้พรรคไทยรักไทย มีทั้งรัฐบาลพรรคเดียวที่มีลักษณะแบบชั้นนำ (9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 - 8 มีนาคม พ.ศ. 2548) และรัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียว (6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 - 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549) ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้น จึงส่งผลให้การศึกษาถึง “การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทย” จำต้องทำการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาเช่นกัน อันได้แก่ ช่วงที่หนึ่ง คือ การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ในบทที่ 4 เรื่อง ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำภายใต้พรรคไทยรักไทยปี พ.ศ. 2544 และช่วงที่สอง คือ การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ในบทที่ 5 เรื่อง ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยปี พ.ศ. 2548 กับการครอบงำอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งการศึกษาและอธิบายการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยในแต่ละบท ผู้เขียนจะใช้ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวทั้ง 4 ปัจจัยมาเป็นตัวอธิบาย โดยส่งผลให้ผู้เขียนได้ทราบถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยทั้ง 4 ตัว ต่อพัฒนาการทางการเมืองของไทยกับการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทย ดังนี้

ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำภายใต้พรรคไทยรักไทยปี พ.ศ. 2544 จากที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาถึงการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำของการเมืองไทยในช่วงนี้ ผู้เขียนพบว่า การที่พรรคไทยรักไทยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2544 นั้นมีสาเหตุมาจากปัจจัยด้านสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ อันเกิดจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และการปฏิรูปการเมืองในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การเมืองไทยได้มีการประกาศใช้กฎกติกาทางการเมืองใหม่ นั่นคือ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ดังนั้นปัจจัยนี้จึงเป็นปัจจัยแรกที่เป็นตัวเปิดช่องทางให้พรรคไทยรักไทยได้มีโอกาสก้าวเข้ามาเป็นตัวเลือกหนึ่งให้กับสังคมไทย และแสดงตนในฐานะที่โดดเด่นกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง อันเนื่องมาจาก การที่พรรคการเมืองคู่แข่งที่เคยบริหารงานในช่วงเวลาที่สภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้เริ่มเปลี่ยนผ่าน ไม่สามารถแสดงฝีมือทางการบริหารประเทศที่จะนำพาประเทศให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ดังกล่าวได้ อีกทั้งการเมืองยังถูกซ้ำเติมด้วยการคอร์รัปชันโดยนักการเมืองอีกด้วย อาทิ เกิดปัญหาการคอร์รัปชันของนักการเมืองในรัฐบาลพลเอก

ชาติชาย ชุณหะวัณ จนเป็นเหตุให้เกิดการรัฐประหารในเดือนพฤษภาคม เกิดปัญหารัฐบาลผสมอ่อนแอ ไร้เสถียรภาพ ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย 1 เกิดปัญหาผู้นำการเมืองที่เข้ามาบริหารประเทศขาดความรู้ความสามารถอีกทั้งยังก่อให้เกิดคอรัปชั่นในโครงการขนาดใหญ่ต่าง ๆ ของรัฐ เกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง อีกทั้งผู้นำชาติวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหากลับทำให้ประเทศขาดเอกภาพทางเศรษฐกิจให้กับกองทุนการเงินระหว่างประเทศเป็นครั้งแรก ส่งผลให้ธุรกิจจำนวนมากต่างปิดกิจการลงจนเกิดสภาวะว่างงาน ประชาชนไม่มีงานทำ ราคาสินค้าหลายชิ้นพุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ในรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และเกิดปัญหาลักษณะการบริหารงานที่ล่าช้าของผู้นำที่ไม่ทันต่อการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ในรัฐบาลนายชวน หลีกภัย 2

เห็นได้สภาพเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของไทยก่อนเกิดพรรคไทยรักไทย ประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ดังเช่นที่ T.J.Pempel และ Gregory J.Kasza ได้กล่าวว่า “พรรคเดียวครอบงำมักมีจุดกำเนิดจากการที่ประเทศเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง เช่น สงครามโลก หรือเศรษฐกิจ ที่ประเทศต้องแสวงหาทางออกในการสร้างสรรค์องค์การทางการเมืองใหม่ เพื่อมาแก้ไขสภาพปัญหาเก่าที่มีอยู่เดิม ดังนั้นประชาชนจึงมีความรู้สึกร่วมกันอย่างรุนแรงที่จะแก้ไขปัญหา” ตามที่คนไทยต่างเชื่อว่าเหตุที่ทำให้ไทยต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤตนี้ มันมีสาเหตุมาจากการที่ผู้นำทางการเมืองชาติวิสัยทัศน์ทางการบริหาร มีหน้าชั้นนักการเมืองต่างเข้ามาบริหารประเทศ โดยมุ่งหวังที่จะแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ จนกระทั่งเกิดการคอรัปชั่นขึ้น หรือแม้แต่การไร้เสถียรภาพของรัฐบาลผสมที่มาจากหลายพรรคการเมือง ประชาชนจึงได้รวมตัวกันเพื่อกำหนดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการบริหารของรัฐบาลชุดต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 - 2540 โดยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญต้องการให้เป็นสังคมที่มีการเมืองสีขาว มีลักษณะธรรมาภิบาลและมีการกระจายอำนาจการบริหารการปกครอง นักการเมืองมีคุณธรรม โดยมีองค์กรเพื่อควบคุม กำกับและตรวจสอบสังคมการเมืองไทยอย่างเข้มงวดยิ่งขึ้น

ดังนั้นกระแสของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นนี้จึงส่งผลให้ สังคมต้องการทางเลือกใหม่ของการแก้ไขปัญหาที่มีลักษณะทั้งชาตินิยมและประชานิยม อีกทั้งยังต้องการผู้นำทางการเมืองที่มีวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ดีอีกด้วย ด้วยเหตุนี้เองจึงเสมือนเป็นการเปิดช่องทางให้ ชื่อของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยต่างรับการกล่าวขานถึงอย่างมากในช่วงเวลานั้นถึงภาพของคนรุ่นใหม่ที่ประสบความสำเร็จที่กลายเป็นบุคคลที่ร่ำรวยที่สุดคนหนึ่งของประเทศในการสร้างตัวเองด้วยความสามารถและมีสายตาอันกว้างไกล เป็นคนหนุ่มที่มีวิสัยทัศน์ กล้าคิด กล้าทำ เสนอตัวเป็นทางเลือกใหม่สำหรับคนไทย ภาพของเขาจึงโดดเด่นต่างไปจากภาพเดิม ๆ ของหัวหน้าพรรคระดับนายกรัฐมนตรื เช่น นายชวน หลีกภัย

พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ และนายบรรหาร ศิลปอาชา ประชาชนจึงลงขันทานุมัติให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีผู้วิฤกฤตประเทศ...เพราะเขาคือความหวังของคนทั้งประเทศ

มีเพียงเท่านั้นปัจจัยทางด้านผู้นำทางการเมือง อย่าง พ.ต.ท.ทักษิณก็ยังได้เสริม การตอบสนองความเชื่อมั่นต่อผู้เลือกตั้งของเขาอีกด้วย โดยแสดงให้เห็นว่าเขามีความรอบรู้ มี วิสัยทัศน์ มีบุคลิกภาพที่ดี และประสบความสำเร็จในการบริหารธุรกิจ รวมทั้งเขายังมีฐานอำนาจ ทางเศรษฐกิจที่ดี ที่เอื้อต่อการเติบโตของพรรคไทยรักไทยอีกด้วย โดยตัวเขาเองมีธุรกิจที่อยู่ใน ความดูแลภายใต้ บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ด้วยกันทั้งหมด 23 บริษัท ก่อนที่เขาจะ ลงรับสมัครเลือกตั้งในนามพรรคไทยรักไทย ประกอบกับการมีสมาชิกผู้ก่อตั้งพรรคส่วนใหญ่ และ ผู้บริจาคเงินเข้าพรรคที่มาจากกลุ่มทุน อันได้แก่ กลุ่มเจียรวนนท์ กลุ่มโพธารามิก กลุ่มมาลินนท์ กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มจิ้งจูงเรืองกิจ มีหน้าซ้ำเขายังมีการขยายฐานอำนาจไปตามกลุ่มอื่น ๆ อีกด้วย อันได้แก่ กลุ่มคนชั้นกลางที่อยู่นอกวงการธุรกิจ และสามารถเชื่อมความสัมพันธ์กับชนชั้นล่าง หรือ ระดับรากหญ้าที่กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ชนบทห่างไกล ด้วยการดึง นักวิชาการ นักเคลื่อนไหว ทางสังคม และผู้ทำงานอยู่ในองค์กรเอกชน (NGOs) อาทิ ภูมิธรรม เวชยชัย นพ.พรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ เป็นต้น

นอกจากนั้นเขาก็มิได้ปล่อยให้เกิดภาพลักษณ์ที่ประสบความสำเร็จเป็นมหาเศรษฐี อันดับโลกมากเกินไป เพราะได้เกรงว่าจะทำให้กระทบต่อความรู้สึกของประชาชนได้ ทำให้เกิด ระยะห่างที่ประชาชนจะเข้าใจ หรือเข้าถึงตัวผู้นำได้ยากลำบาก ดังนั้นเขาต้องเสนอภาพทั้งใน ด้านนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จไปพร้อมกับภาพลักษณ์ของ “เด็กบ้านนอก” จากต่างจังหวัด ที่มาหาโอกาสในชีวิตที่เมืองหลวงไม่แตกต่างจากชีวิตคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป ของสังคมไทย เพียงแต่ มีความพยายาม ต่อสู้ อดทนต่อความยากลำบากจึงทำให้ประสบความสำเร็จเช่นทุกวันนี้ เห็นได้ จากที่ พ.ต.ท.ทักษิณ มักจะให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนทุกครั้งว่า “ผมมาจากดิน ชีวิตผมเป็นคน ที่เรียบง่าย เมียผมเป็นลูกตำราวจที่โตในบ้านพักตำราวจ เคยอยู่บ้านพักข้าราชการ เคยอยู่ในสภาพซึ่ง บ้านน้ำไหลบ้างไม่ไหลบ้าง ความรู้สึกเช่นนี้มีอยู่เต็มหัวใจ เรายังเห็นใจเพื่อน ๆ เราที่ตอนนี้อยู่ตกทุกข์ ได้ยาก ผมมีเพื่อนที่เรียนอยู่ประจำบาลด้วยกันตอนอยู่บ้านนอก ตอนนี้เป็นคนขับรถมอเตอร์ไซด์ รับจ้าง บางคนก็เป็นคนฆ่าหมูในตลาด ในขณะที่เดียวกันเพื่อนผมในต่างประเทศก็เป็นถึง ประธานาธิบดี ซึ่งมันเป็นชีวิตที่มีความกว้างของประสบการณ์ จากล่างสุดยันยอดบนสูงสุดใน หลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา จากอนุบาลโรงเรียนวัดมาสู่ปริญญาเอกอเมริกา และก็เรื่อง เพื่อนจากมอเตอร์ไซด์รับจ้างจนถึงประธานาธิบดี เรื่องชีวิตตอกตอยตั้งแต่ช่วยพ่อแม่ล้างแก้วขาย

กาแฟ ล้างกระป๋องนมใส่กาแฟก็ไปทำสวนทำอะไรมา จนถึงวันนี้กลายเป็นนักธุรกิจที่มีดาวเทียมอยู่บนท้องฟ้า 3 ดวง ซึ่งแถบชีวิตมันกว้างมาก”

อีกทั้งการที่ พ.ต.ท.ทักษิณรู้จักผู้นำระดับสูงของประเทศต่าง ๆ อาทิ มาร์กาเรต แทตเชอร์ วิลเลียม โคเฮน เป็นต้น ผสานกับการที่เขามีความรักครอบครัวตามแบบฉบับ family man ยกย่องภรรยาในฐานะช้างเท้าหลังที่คอยช่วยเหลืออุดหนุนให้ก้าวหน้าจากการทำงานของตน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้นับวันเมื่อเข้าใกล้วันเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 ปัจจัยผู้นำพรรคการเมือง ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทวีความโดดเด่นขึ้นเป็นอย่างมาก และเมื่อมาผสมเข้ากับการที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ประกาศให้ 11 วาระแห่งชาติเป็นนโยบายของพรรค หลักของพรรคที่จะมุ่งแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชาติ อันเกิดจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน อาทิ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งละ 1 ล้านบาท, 30 บาท รักษาทุกโรค, 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์, พักหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปี ทำให้เขาได้รับฐานเสียงจากหลายกลุ่มในสังคม อาทิ กลุ่มธุรกิจ เกษตรกร หรือแรงงาน โดยมีการแปรผันความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ เป็นนโยบายของพรรคเพื่อคนทุกกลุ่ม จนกระทั่งรัฐบาลพรรคเดียวนั้นถูกเรียกได้ว่าเป็นพรรคมวลชน (mass party) ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Gregory J.Kasza ได้กล่าวไว้ว่า “ปัจจัยผู้นำพรรค (party leadership) หรือทักษะทางการเมือง (political skill) ต้องเกิดจากผู้ที่มีความสามารถหรือมีทักษะในการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเสนอทางออกให้กับสังคม”

ด้วยแม้ว่าปัจจัยสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป จะเป็นปัจจัยเปิดช่องทางให้ปัจจัยด้านผู้นำการเมือง อย่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ถือกำเนิดขึ้นมาเป็นตัวเลือกหนึ่งให้แก่สังคม แต่ปัจจัยสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป ก็ได้ซ้ำเติมให้พรรคการเมืองคู่แข่งได้ทวีความอ่อนแอลงไปด้วยเช่นกัน เพราะหัวหน้าพรรคเหล่านี้ ได้เคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หรือรวมทั้งเป็นพรรคที่มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจทางนโยบายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศ ในช่วงที่ประเทศเกิดวิกฤต ในช่วงปี พ.ศ. 2531 จนถึง พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการที่รัฐบาลภายใต้การนำของพรรคคู่แข่งเหล่านี้ในอดีตไม่อาจแก้ไขปัญหาที่เกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจ ผู้นำมีการตัดสินใจดำเนินการบริหารประเทศที่ผิดพลาด ส่งผลให้ไทยต้องเสียเอกราชทางเศรษฐกิจให้กับต่างชาติ จนเป็นผลให้ประชาชนในประเทศต่างต้องมาแบกรับหนี้สินจำนวนมหาศาล รวมทั้งประชาชนยังเกิดการเบื่อหน่ายการคอร์ปชั่นของนักการเมืองอีกด้วย เป็นผลให้พรรคการเมืองคู่แข่งของพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ที่ควรจะนำมาศึกษามีด้วยกัน 4 พรรคการเมือง อันประกอบไปด้วย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคความหวังใหม่ และ พรรคชาติพัฒนา

ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งในช่วงก่อนการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 นั้นจะเกิดได้จากการที่พรรคการเมืองคู่แข่งอ่อนแอโดยตัวเอง และเกิดจากการที่พรรคการเมืองคู่แข่งถูกพรรคไทยรักไทย “ดูด” สมาชิกพรรค ดังเช่น พรรคประชาธิปัตย์ อ่อนแอลงเพราะประชาชนขาดความเชื่อมั่น อันเกิดจากความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 และยังได้กระทบต่อภาพลักษณ์ของผู้นำพรรค อย่างชวน หลีกภัย อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่ตัดสินใจเข้า ไม่ทันต่อการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้พรรคมายังเกิดปัญหาการเมืองภายในจากปัญหา “เกาเหลา” ที่เกิดขึ้นจากทีมเศรษฐกิจของพรรคประชาธิปัตย์เอง ระหว่างนายศุภชัย พานิชภักดิ์ กับ นายธานินทร์ นิมมานเหมินท์ และทำให้ นายศุภชัย ได้ประกาศวางมือทางการเมือง โดยชี้แจงว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจไม่สอดคล้องกับนายธานินทร์และต้องการไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการองค์การการค้าโลก จนเป็นผลให้พรรคประชาธิปัตย์ขาดบุคลากรชั้นนำของพรรคไป นอกจากนี้ยังเกิดรอยร้าวระหว่างกลุ่มนายชวน หลีกภัย กับ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ อันเนื่องมาจาก พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ ถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินว่าจงใจปกปิดบัญชีทรัพย์สินจนต้องเว้นวรรคทางการเมือง 5 ปี จนเป็นผลให้ พล.ต.สนั่น จำต้องลาออกจากการเป็นเลขาธิการพรรค

พรรคชาติไทย อ่อนแอเพราะภาพลักษณ์ของคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลบริหารที่ได้สร้างคำอหังการทางการเมือง “ยี่” ที่ประชาชนและสื่อมวลชนพร้อมใจกันขนานนามให้รัฐบาลบริหาร เพราะรวบรวมนักการเมืองที่มีประวัติคอร์รัปชันมากที่สุด อีกทั้งยังได้เจอกระแส “ดูด” นักการเมืองของพรรคไทยรักไทย และสูญเสียกำลังพลของพรรคไปถึง 11 คน โดยเฉพาะกลุ่มของนายปองพล อดิเรกสาร

พรรคความหวังใหม่ นับว่าเป็นพรรคการเมืองที่มีความอ่อนแอมากที่สุดในช่วงก่อนการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 เพราะเป็นพรรคที่โดนกระแส “ดูด” จากพรรคไทยรักไทยมากที่สุด ตั้งแต่การดูด กลุ่มวังน้ำเย็นของนายเสนาะ เทียนทอง รวมทั้งภาพลักษณ์ของผู้นำพรรค พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ที่ไม่สามารถนำพาประเทศให้รอดพ้นจากกระแสวิกฤตเศรษฐกิจได้ จนปล่อยให้ประเทศสูญเสียเอกราชทางเศรษฐกิจเป็นครั้งแรก อันเนื่องมาจากการบริหารงานที่ขาดวิสัยทัศน์ และพรรคชาติพัฒนา ยังถือได้ว่าเป็นพรรคการเมืองขนาดเล็กที่ไม่สามารถเข้าต่อกรกับพรรคไทยรักไทยได้เลย อีกทั้งพรรคมายังได้เจอกระแส “ดูด” นักการเมืองจากพรรคไทยรักไทย และสูญเสียกำลังพลของพรรคไปถึง 16 คน โดยเฉพาะกลุ่มของนายอดิศักดิ์ โพธารามิก และนายประชา มาลีนนท์

ถึงแม้ว่าพรรคไทยรักไทยจะมีพลังการ “ดูด” มาก โดยได้ ส.ส.จากพรรคการเมืองคู่แข่งที่มาจากการดูด ในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 มาได้ถึง 87 ที่นั่ง แต่ก็มิใช่เป็นปัจจัยเดียวที่ส่งผลให้พรรคไทยรักไทยได้รับชัยชนะถึง 248 ที่นั่ง เพราะเมื่อลบ 87 ที่นั่ง อันเป็นคะแนนที่ได้จากการย้าย

พรรคของพรรคคู่แข่งออกไป ไทยรักไทยก็มีคะแนนเสียง 197 ที่นั่ง ซึ่งก็นับว่าเป็นจำนวนที่มากกว่าพรรคประชาธิปไตยในฐานะพรรคคู่แข่งอันดับ 2 ที่ได้คะแนนเสียงเพียง 128 ที่นั่งเท่านั้น

ดังนั้นในทัศนะของผู้เขียน เห็นว่าเหตุที่พรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนเสียงถึง 197 เสียง จึงนำมาจากชัยชนะของพรรคไทยรักไทยเองด้วยประการหนึ่ง และรวมกับที่ได้รับการส่งเสริมจากกระแสของประชาชนที่ต้องการผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ในการที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาบ้านเมืองที่ประสบกับภาวะทางเศรษฐกิจในขณะนั้นอันเป็นปัจจัยสำคัญต่อชัยชนะของพรรคไทยรักไทย เพราะสภาวะวิกฤตนั้นได้ส่งผลให้พรรคการเมืองคู่แข่งที่วิวัฒนาการอ่อนแอลง ทั้งที่หัวหน้าพรรคการเมืองเหล่านั้นได้เคยดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี แต่กลับถูกลดทอนคุณค่าในตัวเองลง จากลักษณะหรือสไตล์การบริหารงานแบบเก่า ที่ไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารประเทศ และผนวกกับสมาชิกพรรคในสังกัดต่างได้พากันโยกย้ายออกจากพรรคด้วยพลังดูดของไทยรักไทยเสียมากกว่า หากแต่ที่พรรคไทยรักไทย “ดูด” สมาชิกพรรคการเมืองอื่นเข้าสังกัดนั้นก็เพราะพรรคต้องการได้รับชัยชนะในรูปแบบเสียงข้างแบบเบ็ดเสร็จ โดยมีอำนาจในสภาผู้แทนราษฎรเหนือกว่าพรรคการเมืองคู่แข่งอื่นเท่านั้น

นอกจากนี้หากพรรคการเมืองคู่แข่งไม่อ่อนแอทั้งที่อ่อนแอโดยตัวของพรรคการเมืองคู่แข่งเอง และทั้งที่อ่อนแอจากการควมรวบจากพรรคไทยรักไทยแล้ว ผู้เขียนเชื่อว่า ในสถานการณ์การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 พรรคการเมืองอื่น ๆ คงสามารถเข้าร่วมต่อกรกับพรรคไทยรักไทยได้อย่างเท่าเทียมกันตามวิถีทางในระบบประชาธิปไตย และไม่ส่งผลให้พรรคได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงถึง 248 ที่นั่ง ในขณะที่เพิ่งเริ่มก่อตั้งมาได้เพียง 2 ปี เศษเท่านั้น เช่นนี้ อีกทั้งยังได้เป็นพรรคแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสม และต่อมายังสามารถบริหารประเทศสืบเนื่องครบวาระ 4 ปีเต็ม จนกล่าวได้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองช่วงนี้นั้นตกอยู่ภายใต้การบริหารงานในรูปแบบ “รัฐสภาเสียงข้างมากแบบเบ็ดเสร็จ”

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการก่อเกิดของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในช่วงเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 นั้นย่อมมาจากปัจจัยด้านสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านผู้นำพรรค อย่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ปัจจัยด้านนโยบายพรรค ปัจจัยด้านความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งที่ได้ส่งผลเสริมต่อกันและกันจนทำให้พรรคไทยรักไทยสามารถได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544

ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยปี พ.ศ. 2548 การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียวในช่วงปี พ.ศ. 2548 นับได้ว่าเป็นการถือกำเนิดรัฐบาลพรรคเดียวอย่างเต็มรูปแบบขึ้นครั้งแรกในการเมืองไทย ภายใต้การเลือกตั้ง

ในระบอบประชาธิปไตย ที่พรรคไทยรักไทยเพียงสามารถจัดตั้งเป็นรัฐบาลได้ และหากต้องการทราบถึงว่าอะไรเป็นสาเหตุหรือปัจจัยหลักที่เอื้อต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในปี พ.ศ. 2548 ผู้เขียนมีทัศนะว่าปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในปี พ.ศ. 2544 อันได้แก่ ผู้นำพรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมือง และความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง ก็ยังสามารถนำกลับมาใช้เพื่ออธิบายสภาวะการเมืองไทยก่อนเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในช่วงนี้ได้ เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ต่อเนื่องของแต่ละปัจจัย อย่างไรก็ตามสาเหตุที่ ปัจจัยการก่อเกิดด้านสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ (historical circumstances) ผู้เขียนมีได้นับว่าเป็นปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในปี พ.ศ. 2548 ด้วยเพราะปัจจัยดังกล่าวได้เกิดขึ้นในช่วงต้นของการก่อเกิดรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในบทที่ผ่านมาแล้ว อันเกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงปี พ.ศ. 2540 และกระแสการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นปัจจัยที่ควรจะต้องเกิดขึ้นได้เพียงครั้งเดียว

ดังนั้น ภายหลังจากที่รัฐบาลผสมพรรคไทยรักไทยได้เข้ามาบริหารประเทศในช่วง 4 ปี ตั้งแต่ในช่วงตั้งแต่วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นวันที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 23 จนกระทั่งถึง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 21 เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 อันเป็นจุดกำเนิดของ “รัฐบาลพรรคเดียว” นั้น ปัจจัยทั้ง 3 ก็ได้มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียว ดังนี้

ปัจจัยผู้นำพรรคการเมือง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็ได้ดำเนินภาพลักษณ์อย่างต่อเนื่องจากที่ได้นำเสนอภาพลักษณ์ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 นั่นคือ ยังคงมีบุคลิกภาพวิสัยทัศน์ ที่โดดเด่นเหนือกว่าผู้นำการเมืองคนอื่น ๆ จนมีนักวิชาการบางท่านได้นำไปเปรียบเทียบกับ ลี กวน ยู ผู้นำของสิงคโปร์ และมหาธีร์ ผู้นำของมาเลเซีย หรือ เป็น Strong Man หรือเป็นผู้นำที่โดดเด่น เป็นหัวใจของพรรค เป็นหัวใจของรัฐบาล เป็นขวัญใจยอดนิยมของประชาชน จนอาจกล่าวไปว่าเขาเป็น นายกรัฐมนตรีเผด็จการ แต่สิ่งที่แตกต่างคือ เขาได้เปลี่ยนแปลงฐานอำนาจรัฐเพื่อให้ตนเองเกิดความโดดเด่นเพิ่มขึ้นอีกโดย ลดบทบาทรัฐมนตรี รัฐสภา องค์การอิสระ ข้าราชการประจำ อีกทั้งได้จำกัดบทบาทของนักวิชาการ องค์กรเอกชน (NGOs) สื่อมวลชน และได้นำตนเองเข้าถึงประชาชนโดยตรง โดยผ่านกระบวนการของสื่อต่าง ๆ อันได้แก่ รายการวิทยุนายกฯ ทักษิณคุยกับประชาชน ทวีร์นกขมิ้น ผู้นำนายกฯ ทักษิณ สิ่งต่าง ๆ ที่เขาได้กระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้เอื้อให้ผู้นำอย่างทักษิณฉายแววโดดเด่นขึ้นไปอีก จนผู้นำคนอื่น ๆ ในขณะนั้นมีอาจแข่งขันได้

อีกทั้งการที่รัฐบาลพรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลแรกที่บริหารงานภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 กฎกติกาต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญก็ยังได้ช่วยเป็นปัจจัยเสริมให้ตัว พ.ต.ท.ทักษิณ สามารถนำมาอ้างเพื่อเพิ่มความชอบธรรมให้แก่ตัวเขาได้ อาทิ การอ้างฐานคะแนนจากบัญชีรายชื่อ (party lists)

ว่า “ผมได้คะแนนเสียงจากประชาชน 12 ล้านเสียง” การกระทำเช่นนี้เหมือนกับเป็นการที่ประชาชนได้เลือกนายกรัฐมนตรีโดยตรงก็ย่อมได้ นอกจากนั้นการที่รัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์ที่ต้องการให้นายกรัฐมนตรีเข้มแข็ง (strong prime minister) ตั้งแต่รัฐบาลแถลงนโยบายต่อรัฐสภาโดยไม่มีการลงมติไม่ไว้วางใจ หรือโดยการทำให้นายกรัฐมนตรีสามารถถอดถอนรัฐมนตรีได้ และสามารถรอดพ้นจากการถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจจากฝ่ายค้าน อีกทั้งรัฐบาลมีสิทธิประกาศกฎหมายที่จำเป็นต่อการบริหารราชการแผ่นดิน การให้ฝ่ายบริหารตั้งกระทรวง ทบวง กรม หรืออินหรือยุบกระทรวง ทบวง กรม ได้โดยพระราชกฤษฎีกา สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้รัฐมนตรี ในฐานะที่เป็นองค์กรบริหารรัฐสภา ในฐานะที่เป็นองค์กรนิติบัญญัติ และองค์กรอิสระ ในฐานะที่เป็นองค์กรตรวจสอบ รวมทั้งยังลดบทบาทข้าราชการประจำ จนถึงองค์กรตรวจสอบภาครัฐที่เป็นอิสระ อย่าง นักวิชาการ และ สื่อมวลชน ยังได้ใช้กลวิธีในการเข้าหาประชาชนโดยทางตรงอย่างที่คุณดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีน้อยคนนักจะพึงกระทำ อันได้แก่ การใช้สื่อวิทยุ การจัดรัฐบาลสัญจร ผู้นำฯ ทักซิธรับเรื่องร้องเรียนทางตรงจากประชาชน จนอาจกล่าวได้ว่าการเมืองไทยในช่วงนี้อยู่ในช่วง “รัฐสภาเสียงข้างมากแบบเบ็ดเสร็จ”

นอกจากเขาได้อำนาจความชอบธรรมจากฐานคะแนนเสียงแล้ว นโยบายของพรรคก็ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อนำมาอ้างความชอบธรรมในการบริหารงานภายใต้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยอีกด้วย เพราะปัจจัยด้านนโยบายพรรคของไทยรักไทย ก็นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งที่ส่งผลต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวขึ้นได้ เพราะพรรคไทยรักไทยของเขาก็ยังสามารถนำนโยบายของพรรคมาแปลงเพื่อนำเข้าสู่การเป็นนโยบายแห่งชาติ (national agenda) ตามแนวคิดของการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวที่ว่า “ต้องครอบงำจนพรรคเข้าเป็นเนื้อเดียวกับรัฐบาล (dominant governmentally) นโยบายของพรรคผลัดแปรเป็นนโยบายสาธารณะสู่การกลายเป็น วาระนโยบายการเมืองแห่งชาติ (national political agenda) กระทั่งครอบงำผู้เลือกตั้ง, พรรคการเมืองอื่น ๆ, การก่อรูปส่วนต่าง ๆ ของรัฐบาล และนโยบายสาธารณะ” และ “การเป็นรัฐบาลพรรคเดียวต้องมีฐานสนับสนุนพรรคจากหลายชนชั้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มธุรกิจ เกษตรกร หรือแรงงาน โดยมีการแปรผันความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ เป็นนโยบายของพรรคเพื่อคนทุกกลุ่ม”

การแปลงนโยบายของพรรคมาสู่นโยบายของชาตินั้นเริ่มจากการนำ 11 วาระแห่งชาติที่เขาได้แถลงไว้กับประชาชนก่อนที่พรรคจะชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 แปลงมาเป็นคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต่อที่ประชุมรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 โดยหมวดที่ว่าด้วยนโยบายเร่งด่วน ซึ่งมีทั้งหมด 9 ข้อ ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับ 11 วาระแห่งชาติกับคำแถลงนโยบายแล้วจะเห็นว่าแทบจะเหมือนกัน 100% แปลว่าสัญญาประชาชนที่พรรคไทยรักไทย

ใช้ระหว่างหาเสียงกับสัญญาประชาคมที่แถลงต่อรัฐสภาเป็นแบบแผนเดียวกัน และเมื่อครบ 4 ปี ในการเข้าบริหารประเทศ นโยบายตามนโยบายได้ถูกดำเนินการไปเกินกว่า 95% นอกจากนี้ยังมีการประกาศนโยบายอีกมากมายที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ในขณะนั้น จนถูกเรียกว่าเป็น นโยบาย “ประชานิยม (populism)”

อีกทั้งนโยบายของรัฐบาลไทยรักไทยก็ล้วนแล้วแต่เป็นนโยบายที่ตอบสนองต่อฐานของประชาชนทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็น เกษตรกร ชาวนา ชาวไร่ ผู้มีรายได้น้อย ค้าขายเบ็ดเตล็ด คนจนในเมือง ชนชั้นกลางในเมือง ผู้ประกอบการรายย่อยจนกลายเป็นพรรคการเมืองที่ขยายฐานสมาชิกพรรคมากที่สุดและตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้อย่างรวดเร็วจนกลายเป็นพรรคการเมืองแบบ Catch-All-Party เหมือนดังพรรค LDP ของญี่ปุ่น ถึงแม้ว่าจะมีนักวิชาการจากหลายสำนักได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานภายใต้นโยบายว่า มีนโยบายแฝงถึงผลประโยชน์ทับซ้อนหรือจนกระทั่งกังขาว่าเป็นตัวทำลายระบอบประชาธิปไตย แต่เป็นที่น่าแปลกใจว่าเพราะเหตุใดทำไมประชาชนถึงยังนิยมชมชอบในนโยบายของพรรคไทยรักไทยอีกเล่า? เพราะประชาชนได้เกิดความจงรักภักดีต่อรัฐบาลพรรคไทยรักไทยได้ไปเสียแล้ว ตามที่ผู้เขียนได้สัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย เขาได้กล่าวว่า “เมื่อประชาชนเห็นว่าพรรคสามารถนำนโยบายมาปฏิบัติได้ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นว่าพรรคนี้ ผู้นำพรรคคนนี้ ดีจริง และกลับมาเลือกพรรคไทยรักไทยเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก”

นอกจากนี้ในทางกลับกันผลของการแปลงนโยบายพรรคมาเป็นนโยบายแห่งชาตินั้นจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะตอบสนองให้พรรคการเมืองคู่แข่งทวิความอ่อนแอเองโดยตัวเอง เพราะพรรคการเมืองคู่แข่งที่อยู่ในฐานะของพรรคร่วมรัฐบาล ไม่สามารถผลักดันนโยบายของพรรคตนให้เป็นนโยบายของรัฐบาลได้ เท่ากับว่านโยบายของพรรคร่วมรัฐบาลที่ได้สัญญาให้กับประชาชนต้องเป็นอันสูญเปล่าไป นอกจากนี้ผลจากความโดดเด่นของปัจจัยผู้นำพรรคการเมืองและจากปัจจัยด้านนโยบายพรรคไทยรักไทย ยังเป็นการลดบทบาทให้กับพรรคการเมืองคู่แข่ง ให้ทวิความอ่อนแอไปจากเมื่อก่อนเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 อีก โดยจะนำมาสู่รูปแบบของความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งแบบ “เบ็ดเสร็จ”

เช่นเดียวกับความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งก่อนการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งก่อนการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2548 ก็มีทั้งที่เกิดจากความอ่อนแอที่เกิดเฉพาะโดยตัวพรรคคู่แข่งเอง อันได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย รวมถึงพรรคมหาชนในฐานะพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่ และทั้งที่เกิดจากความอ่อนแอที่เกิดจากการควมรวม

พรรคการเมืองคู่แข่งเข้าไปสังกัดพรรคไทยรักไทย พรรคเสรีธรรม พรรคความหวังใหม่ และ พรรคชาติพัฒนา โดยผู้เขียนจะอธิบายอย่างเป็นลำดับดังนี้

ความอ่อนแอที่เกิดเฉพาะโดยตัวพรรคคู่แข่งเอง ของพรรคประชาธิปัตย์มีสาเหตุมาจาก กระแสการเมืองภายในของพรรคประชาธิปัตย์เองก็เริ่มทวีความร้อนแรงขึ้นอีกครั้ง เมื่อนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรค ได้หมดวาระการดำรงตำแหน่งลง และจำเป็นต้องมีการเลือกตั้งหัวหน้าพรรค คนใหม่ ดังที่ทราบกันดีว่าการเมืองภายในพรรคประชาธิปัตย์ได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายนั่นคือ ฝ่าย นายชวน หลีกภัยที่หวังให้ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นทายาทที่จะสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าพรรคต่อไป ส่วนอีกสายหนึ่งคือ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ที่ให้การสนับสนุน นายบัญญัติ บรรทัดฐาน เป็น หัวหน้าพรรค และสุดท้ายนายบัญญัติได้รับเลือกเป็นหัวหน้าพรรคคนใหม่ แต่ก็ไม่ได้รับการยอมรับ จากสมาชิกกลุ่ม และส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์ช่วงนั้นก็อยู่ในภาวะสงครามเย็น นายอภิสิทธิ์ก็ดู จะทำงานเท่าที่จำเป็น ต่อมาการพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ได้ลาออกจากพรรคโดยได้นำขบวน สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ลาออกตามมาด้วย อีกทั้งการมีบุคลิก-วัฒนธรรมแบบเก่าของ พรรคประชาธิปัตย์ก็ไม่ทำให้พรรคสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อลุกขึ้นมาต่อกรกับพรรคไทยรักไทยได้ เลย มีหน้าซ้ำอีกเมื่อเข้าใกล้วันเลือกตั้ง พ.ศ. 2548 สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์จำนวน 6 คน ได้ขอ ลาออกเพื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย ซึ่งส่งผลให้ประชาธิปัตย์ขาดกำลังพลในการเลือกตั้ง ลงไปอีก

ทางด้านพรรคชาติไทยอ่อนแอลงด้วย การมีบุคลิก-วัฒนธรรมแบบเก่าของชาติไทย เช่นกัน ที่นักการเมืองของพรรคยังคงเป็นนักการเมืองหน้าเก่า และฐานเสียงของพรรคที่ค่อนข้างแคบ เพราะจำกัดอยู่ในแถบจังหวัดสุพรรณบุรีเท่านั้น อีกทั้งยังโดนผลกระทบจากการ “ดูด” สมาชิก พรรคชาติไทยเข้าสู่พรรคไทยรักไทยก่อนการเลือกตั้ง พ.ศ. 2548 อีกเช่นเคย ถึง 15 คน โดยเฉพาะ สมาชิกที่มาจาก กลุ่มชลบุรี และบุรีรัมย์ ส่วนพรรคมหาชนก็อ่อนแอลงด้วยการขาดสถานะทาง การเงินในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง อีกทั้งความสับสนของประชาชนที่คิดว่าพรรคมหาชนเป็น พรรคประชาธิปัตย์ สาขาสอง จึงส่งผลให้พรรคนี้มีสมาชิกได้รับเลือกเป็น ส.ส. เพียงแค่ 2 ที่นั่ง เท่านั้น

นอกจากนั้นพรรคเหล่านี้ยังได้ดำเนินนโยบายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง พ.ศ. 2548 ที่มีความคล้ายคลึง ไม่มีนโยบายที่โดดเด่น หรือแตกต่างไปจากนโยบายของพรรคไทยรักไทยเท่าใด นัก และ “การที่พรรคการเมืองได้นำเอา “นโยบาย” มาแข่งกับพรรคไทยรักไทยถือเป็นข้อเสียเปรียบ มากกว่าข้อได้เปรียบ เพราะจะถูกเปรียบเทียบกับผู้มาก่อนให้ภาพลักษณ์ของแต่ละพรรคการเมือง คู่แข่งยิ่งแย่งเข้าไปอีก

ต่อไปเมื่อมาศึกษาถึงความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งที่เกิดจากการควมรวมพรรคเข้ากับไทยรักไทยในช่วงนี้จะพบว่าเป็นการควมรวมพรรคทั้งพรรคเข้ากับไทยรักไทย มิได้เป็นการควมรวมเฉพาะสมาชิกพรรคบางคนเมื่ออย่างในอดีต โดยเริ่มจากการควมรวมพรรคเสรีธรรมตามด้วยพรรคความหวังใหม่ และพรรคชาติพัฒนา เป็นผลให้พรรคไทยรักไทยได้จำนวน ส.ส. ในสภาเพิ่มขึ้นกว่าที่ควรจะเป็น เช่น พรรคเสรีธรรมมีจำนวน ส.ส. ในสังกัด 14 คน เมื่อยุบรวมกับพรรคไทยรักไทย ซึ่งมีจำนวน ส.ส. ในสังกัด 247 คน พรรคไทยรักไทยก็จะมีจำนวน ส.ส. ในสังกัดเพิ่มเป็น 261 คน และเมื่อพรรคความหวังใหม่ยุบรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทยเป็นผลให้พรรคไทยรักไทยจะมีจำนวน ส.ส. ในสังกัดที่เพิ่มขึ้นอีก เป็น 294 คน และเมื่อพรรคชาติพัฒนาที่มี ส.ส. ในสังกัด 31 คน ได้ย้ายยุบรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทยทำให้พรรคไทยรักไทยมีจำนวน ส.ส. เพิ่มขึ้นเป็น 325 คน (ตามตารางที่ 5.2 บทที่ 5) และส่งผลให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านมีจำนวนที่นั่งในสภาเหลือเพียง 175 ที่นั่ง เช่น พรรคประชาธิปัตย์มีจำนวนที่นั่งเพียง 128 ที่นั่ง และพรรคชาติไทยมีจำนวนที่นั่งเพียง 40 ที่นั่ง พรรคราษฎร 2 ที่นั่ง พรรคถิ่นไทย 1 ที่นั่ง และ พรรคกิจสังคม 1 ที่นั่ง เท่านั้น ซึ่งเป็นตามแนวคิดที่ว่า พรรคต้องครอบงำจำนวนที่นั่งในสภาให้มากกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง (dominant in number) จนทำให้พรรคการเมืองคู่แข่งมีจำนวนที่นั่งน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ อีกทั้งจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคไทยรักไทย 325 ที่นั่ง นับว่าเป็นจำนวนคะแนนเสียงที่เพียงพอที่ส่งผลให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านไม่สามารถเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีได้เลย อีกทั้งรัฐบาลก็หมดห่วงเรื่องความไร้เสถียรภาพของระบบการเมืองภายใต้รัฐบาลผสม และยังเป็น การส่งเสริมให้ความเป็นนายกรัฐมนตรีที่เข้มแข็งโดดเด่นขึ้นได้อีกทางหนึ่ง และการควมรวมพรรคคู่แข่งเข้ากับพรรคไทยรักไทยเป็นผลให้การเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2548 พรรคไทยรักไทยได้จำนวน ส.ส. ที่มาจากสมาชิกพรรคคู่แข่งเพิ่มขึ้นถึง 78 ที่นั่ง

นอกจากนี้การควมรวมพรรคยังเอื้อประโยชน์ให้พรรคมีจำนวนกลุ่มการเมืองภายในพรรคเพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองกับกลุ่มการเมืองที่มีอยู่เดิมให้แก่พรรคไทยรักไทยได้อีกทางหนึ่ง ผนวกกับความมั่นใจในกระแสสังคมที่ชื่นชอบในตัว พ.ต.ท.ทักษิณ และนโยบายพรรคยังได้ช่วยเพิ่มอำนาจในการต่อรองให้กับ พ.ต.ท.ทักษิณ เพิ่มขึ้นอีก จนส่งผลให้กลุ่มการเมืองภายในพรรคทั้งที่ใหม่และเก่าก็ได้ทวีความอ่อนแอลง และยอมสยบยอมให้กับทักษิณเป็นหลัก เท่ากับกลุ่มทักษิณสามารถที่จะสนุกกับการต่อรองอำนาจ (dominant bargaining position) อย่างมีประสิทธิภาพกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ หรือพรรคการเมืองคู่แข่ง โดยเขาได้ครอบงำจนได้ตำแหน่งยุทธศาสตร์ (strategic position) ที่สูงกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวอีกด้วย

ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งเช่นนี้ได้ส่งผลให้นักวิชาการจากหลายสำนักได้กล่าวว่าความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งได้ส่งผลทำลายระบอบประชาธิปไตยโดยตรง อันเนื่องมาจากพรรคฝ่ายค้านไม่สามารถกระทำหน้าที่ในการอภิปรายไม่ไว้วางใจได้ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่พรรคฝ่ายค้านพึงมีที่จะสามารถตรวจสอบรัฐบาล และความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งที่เกิดการยุบรวมพรรคเข้ากับพรรคไทยรักไทย ยังเป็นการทำลายโครงสร้างของพรรคการเมือง ที่พรรคเติบโตจากภายนอกมากกว่าที่จะเติบโตจากภายในพรรคการเมืองเอง อันส่งผลให้พรรคการเมืองไร้อุดมการณ์ทางการเมือง ขาดความเป็นสถาบัน นอกจากนั้นความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งได้เพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับพรรคไทยรักไทยมากกว่าที่ควรจะเป็น ด้วยเหตุนี้ทำให้พรรคการเมืองหนึ่งมีเสถียรภาพมากเกินไปจนถึงขั้นเบ็ดเสร็จ จนเกิดสภาวะของ “uncommon democracies” เพราะอำนาจตกอยู่กับพรรคการเมืองเดียวมากเกิดไปจนพรรคการเมืองอื่น ๆ มิอาจต่อรองอำนาจกับพรรคไทยรักไทยได้เลย

นอกจากนี้พรรคไทยรักไทยยังได้มีการปรับโครงสร้างการบริหารงานของพรรคเพื่อรองรับจำนวนสมาชิกพรรคที่มีมากขึ้น เพื่อเตรียมรับมือในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่มาถึงในปี พ.ศ.2548 ด้วยการเพิ่มตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคถึง 22 ตำแหน่ง และเพิ่มตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคจากเดิมจาก 32 คน มาเป็น 119 คน การปรับโครงสร้างใหม่ของพรรคไทยรักไทยโดยยึดรูปแบบ “ซีอีโอ” การชูผู้นำเป็นจุดขาย ผสานกับการขายนโยบายไปยังกลุ่มต่าง ๆ ของสังคมอย่างกว้างขวางกว่าเดิม จนพรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนเสียงถึง 377 ที่นั่ง ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 และสามารถจัดตั้งเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้ในที่สุด

5. ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวที่สำคัญที่สุด

หากต้องการทราบว่าปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวตัวใดเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะขาดเสียมิได้ต่อการก่อเกิดของรัฐบาลพรรคเดียวในทุก ๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย เพราะหากมีเกิดปัจจัยดังกล่าวนี้แล้วรัฐบาลพรรคเดียว คงไม่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งจากการศึกษากรณีศึกษาของรัฐบาลพรรคเดียวในต่างประเทศ และรัฐบาลพรรคเดียวพรรคไทยรักไทย ผู้เขียนมีทัศนะว่าปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวทั้ง 4 ตัว นั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด อันได้แก่ ปัจจัยด้านสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านผู้นำพรรคการเมือง ปัจจัยด้านนโยบายพรรคการเมือง และปัจจัยด้านความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง ล้วนแต่มีความสำคัญซึ่งกันและกันต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยด้วยกันทั้งสิ้น เพราะหากไม่มีปัจจัยด้านสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ อันเกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงปี พ.ศ. 2540 และกระแสการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 ก็ไม่มีกระแสที่จะเป็นตัวเปิดช่องทางให้พรรคไทยรักไทยได้โดดเด่นและเป็นที่

จับตามอง ให้ประชาชนเห็นว่าพรรคนี้เป็นความหวังที่จะสามารถนำพาประเทศให้รอดพ้นจากวิกฤตได้ และหากไม่มีปัจจัยนี้ พรรคการเมืองคู่แข่งที่ผู้นำพรรคการเมืองเคยดำรงตำแหน่งในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจก็จะไม่ประสบปัญหาในการขาดความไว้วางใจของประชาชนที่จะเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองเหล่านี้ได้เข้ามาบริหารประเทศ ปัจจัยนี้จึงส่งผลให้พรรคการเมืองคู่แข่งเริ่มอ่อนแอลง

ประกอบกับเมื่อปัจจัยสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้เปิดโอกาสให้พรรคไทยรักไทย พรรคก็ยังสามารถเปลี่ยนวิกฤตนี้ให้เป็นโอกาสในการนำเสนอปัจจัยผู้พรรคการเมือง อย่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทันที และ พ.ต.ท.ทักษิณก็เป็นบุคคลที่ประชาชนเห็นว่ามีความวิสัยทัศน์ที่ดี มีฐานอำนาจทุนทางเศรษฐกิจ มีฐานอำนาจจากกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมรองรับ และเมื่อเข้ามาบริหารประเทศเขาก็ได้ปัจจัยเสริมทางด้านรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นตัวเอื้อให้เขาโดดเด่นขึ้นอีก โดยส่งให้เขาเป็นนายกรัฐมนตรีเข้มแข็ง ซึ่งส่งผลให้รัฐมนตรี รัฐสภา องค์การอิสระต่าง ๆ ข้าราชการถูกลดบทบาทลงไปเมื่อเขาได้เข้ามาบริหารประเทศ อีกทั้งเขายังได้จำกัดบทบาทนักวิชาการ และสื่อมวลชน นอกจากนี้ยังได้ใช้การสื่อสารกับประชาชนทางตรงเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมในการบริหารประเทศให้แก่ตัวเองด้วยอีกทางหนึ่ง ผสมกับการที่พรรคมีนโยบายตอบสนองกับความต้องการของประชาชนทุกกลุ่มมาตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้ง และยังสามารถนำนโยบายเหล่านั้นมาปฏิบัติจริงให้เห็นผลทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อตัวผู้นำพรรค และนโยบายพรรคเสมอมา

และด้วยปัจจัยผู้นำพรรคเอง กับปัจจัยนโยบายพรรคก็ได้ส่งผลให้ปัจจัยทางด้านพรรคการเมืองคู่แข่งทวีความอ่อนแอลง นอกจากที่ได้รับความอ่อนแอจากปัจจัยด้านสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนไปแล้ว และปัจจัยผู้นำพรรคในฐานะหัวหน้าพรรคไทยรักไทยได้ทำการรวบรวมทั้งสมาชิกพรรค จนกระทั่งรวบรวมไปถึงตัวของพรรคการเมืองคู่แข่งให้เข้ากับพรรคไทยรักไทย จนส่งผลให้ตัวพรรคการเมืองคู่แข่งได้รับความอ่อนแอ และการมีฐานอำนาจทางเศรษฐกิจที่ดีของผู้นำพรรคไทยรักไทย ก็ยังได้ทำให้พรรคคู่แข่งอ่อนแอลงด้วยอีกทางหนึ่ง อันเนื่องจากเงินบริจาคเข้าพรรคได้ถูกถ่ายโอนเข้าสู่พรรคไทยรักไทยเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น การที่นายกรัฐมนตรีเข้มแข็งก็อาจทำให้พรรคฝ่ายค้านสามารถเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีได้เลย และเมื่อมาวิเคราะห์ถึงความอ่อนแอของพรรคคู่แข่งอันเกิดจากปัจจัยด้านนโยบายแล้วจะพบว่า พรรคการเมืองคู่แข่งมีอาจฐานนโยบายเพื่อมาแข่งกับพรรคไทยรักไทยได้เลย เพราะพรรคไทยรักไทยมีความได้เปรียบในฐานรัฐบาลที่สามารถนำนโยบายพรรคมาแปลงเป็นนโยบายของประเทศได้ และสามารถปฏิบัติได้จริง มีหน้าซ้ำพรรคการเมืองคู่แข่งก็ยังคงมีความอ่อนแออันเนื่องมาจากปัญหาการเมืองภายในพรรคตนอีกด้วย

ดังนั้นปัจจัยทั้ง 4 ตัวจึงมีความสำคัญเท่า ๆ กันหมด เพราะแต่ละตัวมันสัมพันธ์เกี่ยวโยงซึ่งกันและกันต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยด้วยกันทั้งสิ้น แต่ถ้าหากจะให้ตอบว่า**ปัจจัยตัวใดที่ได้รับผลกระทบจากการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยมากที่สุด** ผู้เขียนคงตอบได้ว่าเป็น ปัจจัยด้านความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง เพราะเป็นปัจจัยที่ถูกกระทำจากปัจจัยอื่น ๆ เพียงอย่างเดียว จึงส่งผลให้พรรคการเมืองคู่แข่งมีอาจสามารถถูกขึ้นมาต่อกรกับรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยได้เลย ด้วยเพราะพรรคคู่แข่งได้มีความอ่อนแอโดยตัวเอง อีกทั้งยังเกิดความอ่อนแออันเนื่องมาจากการถูกควมรวบรวมนสมาชิกพรรคไปจนกระทั่งถูกควมรวบรวบพรรคทั้งพรรคเข้าสู่พรรคไทยรักไทย นั่นเป็นตัวสะท้อนให้เห็นว่า พรรคการเมืองไทยในปัจจุบันยังมีความไร้เสถียรภาพ

แม้ว่าจะเป็นที่ทราบกันดีว่าพรรคการเมืองไทยมีความอ่อนแออย่างต่อเนื่องยาวนานไม่ว่าจะอยู่ในระบบรัฐบาลผสมหลายพรรค หรือระบบรัฐบาลพรรคเดียว ดังเช่น จะเห็นได้ว่าในรัฐบาลผสมหลายพรรค พรรคการเมืองแต่ละพรรคก็ต่างมุ่งหวังที่จะทำลายพรรครัฐบาล จนเป็นผลให้รัฐบาลเกิดความไร้เสถียรภาพ เช่น สมัยรัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่รัฐบาลต้องบริหารประเทศภายใต้ความกดดันต่าง ๆ อันเกิดจากความขัดแย้งของ ส.ส.ของพรรคร่วมรัฐบาลผสม 12 พรรค จนเป็นเหตุให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ต้องตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2519 หรือแม้กระทั่งสมัยรัฐบาลนายชวน 1 เมื่อปี พ.ศ. 2538 ที่พรรคร่วมรัฐบาลต่างถอนตัวออกจากรัฐบาลในระหว่างที่ฝ่ายค้านเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ จนเป็นเหตุให้นายชวน หลีกภัย จำต้องประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามพรรคการเมืองไทยในอดีตก่อนที่รัฐบาลพรรคเดียวพรรคไทยรักไทยจะเกิดขึ้น พรรคการเมืองคู่แข่งก็ยังไม่อ่อนแอเท่ากับการตกอยู่ภายใต้การครอบงำของรัฐบาลพรรคเดียว ถึงแม้ว่ารัฐบาลพรรคเดียวจะมีข้อดีที่มีความสามารถในการบริหารกิจการบ้านเมืองได้อย่างรวดเร็ว เพราะการตัดสินใจทางการบริหารตกอยู่ภายใต้พรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว ทำให้ระบบการเมืองมีเสถียรภาพ ดังเช่น สิงคโปร์ ญี่ปุ่น มาเลเซีย ที่รัฐบาลพรรคเดียวสามารถดำเนินนโยบายใหญ่เพื่อประชาชนได้ เช่น แผนเพิ่มรายได้เป็นสองเท่า และแผนการเปลี่ยนโฉมหน้าหมู่เกาะญี่ปุ่นของรัฐบาล LDP คำนินยมมลาญ และแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ ของรัฐบาล UMNO และนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องของรัฐบาล PAP

และเมื่อกลับมามองถึงการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวไทยรักไทย แล้วจะเห็นว่าพรรคการเมืองคู่แข่งกับทวิความอ่อนแอลงไปอีกมากกว่าในอดีตที่มีระบบรัฐบาลผสมหลายพรรค เพราะรัฐบาลไทยรักไทยครอบงำทุกสิ่งอย่างไม่ว่าจะเป็น การครอบงำทางนิติบัญญัติ การครอบงำทางการบริหาร

การครอบงำข้าราชการ รวมไปถึงจนกระทั่ง การครอบงำนักวิชาการ สื่อมวลชน องค์การเอกชน อันเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการทำงานของประชาชนที่มีความเป็นอิสระ นอกจากนี้ยังกระทำการควบรวมพรรคทั้งพรรคเข้าสู่พรรคไทยรักไทย ซึ่งการกระทำนี้มีเคยปรากฏในการเมืองไทย เพราะมิใช่เป็นเพียงการควบรวมสมาชิกพรรคการเมืองคู่แข่งดังแต่ก่อน

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองที่รัฐบาลพรรคเดียวได้กระทำ มันกลับเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอของพรรคการเมืองไทยอย่างแจ่มชัดขึ้นกว่าความอ่อนแอของพรรคการเมืองในระบบรัฐบาลผสมหลายพรรคที่ความอ่อนแอบางส่วนยังถูกแอบซ่อนอยู่ ซึ่งที่จริงแล้วพรรคการเมืองไทยยังคงเป็นเพียงพรรคชนชั้นนำ (cadre party) ที่มีลักษณะเป็นพรรคซึ่งรวมกลุ่มผู้มีเกียรติยศชื่อเสียงเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อมุ่งผลประโยชน์ในการเลือกตั้งและการรณรงค์ในการหาเสียงเลือกตั้งเพื่ออย่างเดียวเท่านั้น หรือเป็นเพียงแค่กลุ่มการเมืองของนักการเมือง มิได้เติบโตอยู่ในฐานของ mass party ซึ่งมีลักษณะที่มีฐานสนับสนุนจากประชาชนอย่างกว้างขวาง

ดังนั้นการครอบงำของรัฐบาลพรรคเดียวจึงปูหนทางให้การครอบงำให้นำไปสู่การคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยจนนำไปสู่การเกิดระบบประธิปไตยที่ไม่ปกติ

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นหากพรรคการเมืองไทยมีความเข้มแข็ง มีเสถียรภาพกระทำตามหน้าที่ที่พึงมีของพรรคการเมืองแล้ว อาทิเช่น การมีพื้นฐานมาจากอุดมการณ์ในการที่จะเป็นตัวแทนและรักษาประโยชน์ของประชาชน มีสมาชิกพรรคการเมืองที่มาจากการสร้างบุคลากรทางการเมืองของตนเอง แล้วนั้น ไม่ว่าพรรคไทยรักไทยจะมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีนโยบายพรรคการเมืองที่ดีเพียงใด หรือต่อจากนี้การเมืองไทยจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด หรือมีรัฐธรรมนูญอีกกี่ฉบับก็ตาม พรรคการเมืองก็มีได้อ่อนแอโดยตัวเอง และพรรคการเมืองก็อาจจะถูกควบรวมโดยพรรคการเมืองอื่นได้อย่างง่ายถึงแม้ว่าพรรคการเมืองที่ต้องการจะควบรวมนั้นจะมีฐานอำนาจทางเศรษฐกิจมาก มีผู้นำพรรคที่แข็งแกร่งก็ตาม ดังนั้นรัฐบาลพรรคเดียวคงมีอาจเกิดขึ้นได้ในการเมืองไทย เพราะพรรคการเมืองทุกพรรคมีความเข้มแข็ง มีเสถียรภาพในการต่อสู้กันและกันอย่างเท่าเทียมในฐานะที่เป็นพรรคมวลชน รวมทั้งความแข็งแกร่งของระบบพรรคการเมืองยังจะสะท้อนไปถึงความแข็งแกร่งของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วย อาจกล่าวได้ว่าความเข้มแข็ง หรือความอ่อนแอของพรรคการเมืองในแต่ละประเทศนั้นย่อมมีความหมายต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศนั้นเป็นอย่างยิ่ง

แนวโน้มการเมืองไทยในอนาคต

หากต้องการทราบถึงแนวโน้มการเมืองไทยในอนาคตภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวพรรคไทยรักไทยว่าจะเป็นเช่นไรต่อไป ผู้เขียนขอใช้แนวคิดรัฐบาลพรรคเดียว และตัวอย่างกรณีศึกษา รัฐบาลพรรคเดียวในต่างประเทศของทั้ง 3 ประเทศ อันได้แก่ ญี่ปุ่น มาเลเซีย และสิงคโปร์มาอธิบาย เพราะจากแนวคิดและจากประเทศกรณีศึกษา รัฐบาลพรรคเดียวของเขาต่างต้องล่มสลายไปด้วยสาเหตุที่เกิดจากการที่รัฐบาลพรรคเดียวมีการคอร์รัปชันด้วยกันแทบทั้งสิ้น อันเนื่องมาจากการที่พรรคเดียวครอบงำอำนาจมาอย่างยาวนานและเบ็ดเสร็จ โดยการออกนโยบายมาส่งเสริมผู้สนับสนุนกลุ่มตน เพื่อให้กลุ่มผู้สนับสนุนกลับมาเลือกพรรคตนอีกครั้งในการเลือกตั้งสมัยหน้า และก็จะลงโทษศัตรูคู่แข่งต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือของการเป็นรัฐบาลมาหลายสมัย ให้ศัตรูทวิความอ่อนแอลงเรื่อย ๆ เข้าลักษณะการรักษาอำนาจการครอบงำไว้ตลอดไป จนส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตยกลายเป็น “ประชาธิปไตยที่ไม่ปกติ (uncommon democracy)” อาทิเช่น การบริหารงานภายใต้พรรค LDP ถูกเรียกขานว่าเป็น “การเมืองเงินตรา (money politics)” จึงเป็นเหตุเกิดปัญหาคอร์รัปชันตามมา จนต้องมีการปฏิรูปการเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการล่มสลายของระบอบ 1955 หรือระบบพรรคเด่นพรรคเดียวโดยพรรค LDP ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 18 กรกฎาคม ค.ศ. 1993 ส่งผลให้พรรคต้องการเป็นพรรคฝ่ายค้านครั้งแรก หรืออย่างในรัฐบาลพรรคเดียวพรรคอัมโนถึงแม้จะยังไม่ล่มสลาย แต่การเมืองของมาเลเซียเต็มไปด้วย การใช้อำนาจที่ไม่โปร่งใส เกิดความฉ้อฉลในกระบวนการบัญญัติกฎหมาย มีการทุจริต สังคมมีความอ่อนแอปราศจากความยุติธรรม ประชาชนไม่ได้ความยุติธรรมและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ จนทำให้เกิดระบบการเมืองแบบ “พรรคพวก” หรือแม้แต่พรรค PAP ในสิงคโปร์ ก็ส่งผลให้ประชาชนมีเสรีภาพในสังคมประชาธิปไตยในระดับที่ต่ำ ถึงแม้ว่าพรรคกิจประชาจะมีการบริหารจัดการประเทศได้ดีเพียงไร โดยผ่านระบบการเมืองการปกครองที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ก็ตาม

เมื่อย้อนมาดูที่การเมืองไทยภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทย หากเราปล่อยให้รัฐบาลพรรคเดียวมีเสถียรภาพในการครอบงำอำนาจที่มากเกินไป แนวโน้มการเมืองไทยภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวก็อาจเกิดสภาวะเช่นเดียวกันแบบใน 3 ประเทศด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของรัฐบาลพรรคเดียวของ T.J.Pempel ด้วย และถึงแม้ว่าในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นการศึกษาถึงการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทย มิได้ศึกษาถึงการล่มสลาย เราก็พบว่ารัฐบาลพรรคเดียวของไทยก็มีระบบการเมืองแบบ “พรรคพวก” ดังเช่นมาเลเซีย และถึงแม้ว่าประชาชนไทยมิได้มีเสรีภาพในระดับต่ำอย่างสิงคโปร์ แต่สื่อมวลชน นักวิชาการซึ่งเป็นองค์กร

ตรวจสอบโดยภาคประชาชนกลับถูกจำกัดบทบาทลงไปอย่างมาก อีกทั้งรัฐบาลพรรคเดียวของไทยก็ล่มสลายด้วยปัญหาคอร์รัปชันเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น เช่นกัน

ดังนั้นสังคมไทยจึงต้องย้อนกลับมาถามตนเองแล้วว่า เราต้องการที่จะมีรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองเดียวอีกหรือไม่ เพราะถ้าหากเราต้องการรัฐบาลพรรคเดียว โดยเชื่อว่าจะทำให้การบริหารประเทศมีเสถียรภาพ การเมืองเข้มแข็งแล้วละก็ เราคงต้องป้องกันมิให้รัฐบาลพรรคเดียวมีเสถียรภาพ และการครอบงำอย่างเบ็ดเสร็จจนเกินไป โดยต้องคอยระวังมิให้องค์กรตรวจสอบรัฐบาลต่าง ๆ ดังเช่น รัฐสภา พรรคฝ่ายค้าน องค์กรอิสระ นักวิชาการ สื่อมวลชน เป็นต้น ต้องถูกจำกัดอำนาจลง เพื่อจะคอยเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบรัฐบาลมิให้กระทำตามอำเภอใจ และหากเรามีต้องการให้การเมืองไทยต้องตกอยู่ภายใต้รัฐบาลพรรคเดียว โดยเห็นว่าการมีรัฐบาลผสมนั้นดีกว่า เราก็ควรต้องมาระวังมิให้ปัจจัยด้านสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านผู้นำพรรคการเมือง ปัจจัยด้านนโยบายพรรคการเมือง และปัจจัยด้านความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง เกิดขึ้นนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

อันเนื่องมาจากข้อจำกัดในช่วงเวลาการนำเสนอวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนจึงนำเสนอการเมืองไทยภายใต้รัฐบาลพรรคเดียว ได้เพียงแต่การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยเท่านั้น ซึ่งการเมืองไทยภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวนี้นี้ยังสามารถศึกษาเพิ่มเติมอย่างละเอียดได้อีก อันได้แก่ การศึกษาถึงผลกระทบที่รัฐบาลพรรคเดียวกระทำต่อ ระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแง่ทั้งที่เกิดจากตัวผู้นำพรรค และนโยบายพรรค หรือศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยต้องล่มสลายลง เพื่อที่จะทำให้การศึกษาการเมืองไทยภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวให้มีการศึกษาค้นคว้าที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และคาดว่าจะประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการวิชาการและพัฒนาการทางการเมืองของไทย